

यथेति सुप्रणीतेनेति श्लोकेन यन्मनुवचनमुक्तं तद्वृत्त एव वचनं मनुमुखाच्छ्रुतमित्यर्थः ॥ १२ ॥ प्रागिति दंड एव उक्तवचनाद्धर्मशब्देन व्यवहारशब्देन चोच्यत इत्यर्थः प्राग्वचनं धर्मवचनं ॥ १३ ॥ रूपतो
 गिरिवोत्थित इति तस्यांतरं रूपं दण्डसंतापकत्वात्कूरमग्नितुल्यमित्युक्तं ॥ १४ ॥ बाह्यं रूपं वर्णयति नीलेति दंडाधिष्ठान्यादेवताया इदं ध्यानादिकं अज्ञानाददं दंडजं दोषं निराकर्तुं दंडकर्तृभिरमात्यादिभिर्धर्म्यमित्ये
 वमर्थयुक्तं यदितुलौकिकानि दंडधर्मव्यवहारांगान्यत्रोत्प्रेक्ष्यंते तर्हि एवं व्याख्येयं तत्र दंडः संहर्तृत्वाद्द्रौद्रो रुद्रश्च नीललोहित इति तस्यागिरिवोत्थित इति लोहितं रूपमुक्तं नीलं च नीलोत्पलेति निरुक्तं तत्र राज्ञो दंडे
 द्वेषात्तद्धने च लोभात्पण्यस्य दंडस्य मालिन्यरागोत्पन्नत्वात् नीललोहितं दंडस्य रूपं च तस्योदंष्ट्रा इव प्राणिनां वधसाधनानियत्रसः तथा हि केचिन्मानभंगेन केचिद्धनहरणेन केचिदंगवैकल्येन केचित्प्राणव्यापाद
 नेन च बध्यंते इति तस्तान्येव तदंष्ट्राः चत्वारो भुजाः अर्थादानकर्तारो यस्य सः तथा हि प्रजाभ्यः सामंतेभ्यश्च करादानं अमृतादर्थिनोऽर्थ्यमानद्रव्याद्विगुणधनादानं अमृतात्पत्यर्थिनस्तत्समं द्रव्यादानं धनवतः कदर्याद्वि
 प्रात्सर्वस्वादानं चेति अथ तस्यैव व्यवहाररूपिणो रूपं वर्णयति अष्टपान्नैकनयनः शंकुकर्णोऽर्ध्वरोमवान् जटीद्विजिह्व इति आवेदनं भाषासंप्रतिपत्तिर्मिथ्योत्तरं कारणोत्तरं प्राङ्न्यायं प्रतिभूः क्रियाफलसिद्धिश्चे

यथोक्तमेतद्वचनं प्रागेव मनुना पुरा ॥ यन्मयोक्तं मनुष्येन्द्रब्रह्मणो वचनं महत् ॥ १२ ॥ प्रागिदं वचनं प्रोक्तमतः प्राग्वचनं विदुः ॥ व्यवहारस्य चाख्यानाद्भवहार इ
 होच्यते ॥ १३ ॥ दंडे त्रिवर्गः सततं सुप्रणीते प्रवर्तते ॥ दैवं हि परमो दंडो रूपतो गिरिवोत्थितः ॥ १४ ॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥ अष्टपान्नैकनयनः शं
 कुकर्णोऽर्ध्वरोमवान् ॥ १५ ॥ जटीद्विजिह्वस्ताम्रास्यो मृगराजतनुच्छदः ॥ एतद्रूपं विभर्त्युग्रं दंडो नित्यं दुराधरः ॥ १६ ॥ असिर्धनुर्गदाशक्तिस्त्रिशूलं मुद्गरः शरः ॥
 मुसलं परशुश्चक्रं पाशो दंड इति तोमराः ॥ १७ ॥ सर्वप्रहरणीयानि संति यानीह कानिचित् ॥ दंड एव स सर्वात्मा लोके चरति मूर्तिमान् ॥ १८ ॥

त्यष्टौ पादाः एतैर्हि निमित्तैर्दंडश्चरति नान्यथेत्येतेषां पादत्वं तत्र आवेदनं अर्थिना सभ्यान्प्रतिगत्वा देवदत्तो मदीयं शतं सुवर्णानां अमुकस्मिन् देशे काले साक्षिणि च गृहीत्वान ददातीति तद्धस्तेन लेखनं पुनरपि प्रत्यर्थिन
 माहूय तत्समं क्षतं वैवलेखनं भाषा तत्र प्रत्यर्थिना ह मेतस्य धारयामीत्युक्तेन कस्यापि दंड इति तदिदं संप्रतिपत्तिरूपमुत्तरं न दंडपादत्वेन गण्यते नाहमेतस्य धारयामीति मिथ्योत्तरं मया गृहीतमासीत्तत्पुनः परावृत्य दत्त
 मितिकारणोत्तरं अस्मिन्नर्थेऽनेन पूर्वमहमभियुक्तस्तत्र पराजितो मयेति प्राङ्न्यायोत्तरं त्रिविधेऽप्यस्मिन् उत्तरे अर्थिप्रत्यर्थिभ्यां प्रतिभूदयः अहमेतस्मिन् पराजित इदं द्रव्यं दास्यामीति क्रियास्वमतसाधकानां सा
 क्षिपत्रभोगशपथादीनां प्रदर्शनं ततोऽच्यवने तस्य जय इति अष्टभ्यः पादेभ्योऽन्तरापराधीदं द्यत इत्येते दंडस्य पादाः यदा ह याज्ञवल्क्यः निह्वेभा वितो दद्यात् धनं राज्ञे च तत्समं मिथ्याभियोगी द्विगुणमभियोगाद्ध
 नं वहेदिति नैकनयनः नैकानि बहूनि नयनस्थानीयानि राजामात्यपुरोहितपर्वदाख्यानि दर्शनसाधनानियस्मिन् शंकुकर्णः तीक्ष्णकर्णः अवश्यं श्राव्य ऊर्ध्वरोमवान् अत्यंत उत्फुल्लः शंकुकर्णश्चासौ ऊर्ध्वरोमवां
 श्वेतिसमासः ॥ १५ ॥ जटीति जटी अनेकसंदेहजटिलः द्विजिह्वः अर्थिप्रत्यर्थिनोर्वाक्यवैमत्यात् द्वे जिह्वे यस्य स तथा एवं व्यवहाररूपिणो दंडस्य रूपमुक्त्वा धर्माख्यं दंडं रूपमाह ताम्रास्यो मृगराजतनुच्छद इति
 ताम्रावन्हिरेवाहवनीयादिरास्यं यस्य स तथा मृगराजः कृष्णमृगस्तत्संबन्धिचर्मतनुच्छदः शरीराच्छादकं प्रावरणमस्य एतेन दीक्षाप्रधानो यज्ञोक्तः एतच्च सर्वेषां दानोपवासहोमादीनामुपलक्षणं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥